

De diepe crisis

Het was niet de eerste omslag in de conjunctuur die zich in 1929-30 ging aftekenen. Al in de negentiende eeuw was gebleken dat de kapitalistische productiewijze elkaar regelmatig afwisselende perioden van voorspoed en tegenspoed kende. De statistiek was toen nog maar weinig ontwikkeld; de variaties kwamen nog het duidelijkst tot uiting doordat, periodiek, grote aantallen arbeiders door het bedrijfsleven uitgestoten en op de bedeling aangewezen werden. Naarmate zich de statistiek verder ontwikkelde, kreeg men een duidelijker inzicht in het verloop van hetgeen men 'de conjunctuur' ging noemen en omstreeks de eerste wereldoorlog kwamen economen in enkele landen, onder hen de Nederlandse socialist J. van Gelderen, onafhankelijk van elkaar tot de constatering dat het economisch leven een dubbele golfbeweging kende: een z.g. lange golf waarbij de toppen een jaar of veertig, en een z.g. korte golf waarbij zij een jaar of vijftien uit elkaar lagen. Wij willen hier op de oorzaken van dat merkwaardig conjunctuurverloop niet ingaan; de periodieke afwisseling van een door productieuitbreiding, enorme koersstijgingen en formidabele winsten gekenmerkte *hausse*, en een *baisse* die inkrimping van productie, zware verliezen en enorme werkloosheid te zien gaf, werd in elk geval in socialistische en communistische kringen beschouwd als het overtuigend en telkens herhaald bewijs dat het kapitalisme essentieel niet bij machte was, bestaanszekerheid te waarborgen. Als reactie op deze kritiek was in de wereld der 'burgerlijke' economen de neiging sterk, de wisselingen in de conjunctuur op te vatten als een uit de economische krachten als vanzelf voortvloeiend verschijnsel, een soort natuurramp waar men weinig tegen kon doen.

Naar verhouding had Nederland in veel opzichten van de eerste wereldoorlog geprofiteerd. De goudvoorraad van de Nederlandse Bank (goud werd beschouwd als de dekking-bij-uitstek voor de circulerende bankbiljetten) was meer dan verdubbeld.¹ Snel breidde zich het bedrijfsleven weer uit; de winsten stegen (Koninklijke Petroleum keerde over 1919 een dividend uit van 45 %, Philips zelfs van 151 %) en de verwachtingen van

¹ Van f 289 mln. op 31 maart 1914 tot f 635 mln., vijf jaar later. F. A. G. Keesing in *Ned. volksh.*, dl. III, p. 11.